

O'QUVCHI YOSHLARNI KASBIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGNING O'RNI

O'sarova Dilorom Rasuljonovna

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani

27-maktab amaliyotchi psixologi

Ismoilova Muqaddas Valijon qizi

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani

17-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya : Ushbu maqola yosh avlodni kasbga yo'naltirishga bo'lgan e'tibor haqida yozib o'tilgan. Siz bu maqolani mutolaa qilish davomida kasbiy tanlov va mumkin.

Kalit so'zlari: Yosh davrlari, ko'nikma, malaka, tajriba, mohiyat

Shiddat bilan rivojlanib kelayotgan vatanimiz kelajagi albatta yoshlar qo'llidadir. O'sib kelayotgan yosh avlodni kasbga yo'naltirish hamisha davlatimiz, siyosatimiz oldida turgan ustivor masalalardan sanalib kelingan. Mazkur jarayonni amalga oshirish uchun farzandlarimizning ota-onalari hamda ta'lim muassasalarining o'rnini va u yerda faoliyat olib borayotgan o'qituvchilar hamda amaliyotchi psixologlarining faoliyati katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda umumta'lim maktablarining eng zaruriy, hayotiy vazifalaridan biri o'quvchi yoshlarni kasb tanlashga to'g'ri yo'naltira olishidir. Ularni kasb-hunarga yo'naltirishda shaxsiy moyillik, layoqat, qiziqishlari asosida hamda jamiyat talablariga mos holda ongli kasb tanlashga tayyorlash bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan, integral hususiyatga ega ilmiy-amaliy faoliyatdir.

O'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish jarayoni tashkiliy jihatdan ko'proq pedagogik harakterga ega bo'lsada, u mazmunan psixologik mohiyatga ega. Bu yo'nalish pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, bu jarayon oiladan, maktabgacha ta'lim

muassasalaridan boshlanib, oʻrta maxsus kasb-hunar kollejlarigacha davom ettiriladi. Oʻz vaqtida kasbga yoʻnaltirish oʻquvchining hayotdagi oʻrnini yaxshiroq egallashida muhimdir. Psixologik diagnostika va pedagogik tashxis ishlari ham ushbu soha bilan shugʻullanadi. Oʻzbekiston Respublikasining «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Qonunida endilikda bizga faqatgina har tomonlama rivojlangan bola boʻlibgina qolmasdan, balki har tomonlama sogʻlom, aqlan rivojlangan bolani tarbiyalashda va unga bilim berish va kamolga yetkazishda har bir insonning asosiy burchi ekanligi uqtiriladi. Oʻqituvchining mahorati oʻquvchilarning hayotda oʻz oʻrnini topishlarida, kerakli mutaxassis, jamiyatning intellektual salohiyatli kadrlari boʻlib yetishishlarida, ularning kasbiy madaniyatini shakllantirishda va kasb-hunarga yoʻnaltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun oʻqituvchilar shaxsiy va kasbiy, umummadaniy, maxsus kompetensiyaga ega boʻlishlari, shaxsiy-kasbiy sifatlarni rivojlantirishlari, oʻz ustilarida ishlash bilan barobar xisoblanadi. Kasb-hunar tanlashda maqsadning toʻgʻri qoʻyilishi yartm gʻalabadir. Bu gʻalabani yuzaga chiqarishdagi qoʻllanilgan vositalar, metodlar samaraliligi, sinovdan oʻtgan boʻlishi ayni muddaodir. Kasbga old maʼlumotlarni tahlil qilish, natijalarni solishtirish, birlashtirish, oʻquvchining kasbiy axborot bazasini boyitishda qoʻllanilgan filmlar, innovatsion yangiliklar vaziyatni baholay olishga yordam beradi.

Kasbiy oʻzlikni anglash, kasb-hunarga yoʻnaltirish jarayonining tarkibiga singib ketgan component sifatida maqsadga yoʻnaltiruvchi, kuchaytiruvchi, korreksiya qiluvchi, yani oqimi hususiyatlarini belgilab beruvchi omil hisoblanadi.

Oʻquvchilarni ongli kasb-hunar tanlashiga taʼsir etuvchi omillar-uning individual-tipologik hususiyatlari yoki ichki imkoniyatlari va ehtiyojlari hisoblanadi. Bundan tashqari, oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirishda kasbiy oʻzlikni anglashning nomoyonligi ichki pozitsiyaning shakllanish qonunyatiga asoslanadi. Ichki pozitsiya oʻz-oʻzidan emas, balki subʼektning tashqi muhit bilan uzluksiz aloqada boʻlishi va tashqi muhitning unga taʼsir etishi jarayonida shakllanadi. Bu kabi trening mashgʻulotlari yaxshi natija beradi.

Bu sifatlarni atrofizdagilar bizga aytishga qoʻrqishadi yoki parvo qilishmaydi. Bu treningda esa bu haqida xohlagancha gapirish mumkin. Biz hammamiz birgalikda bu kabi salbiy sifatlarni oʻzimizdan bartaraf qilishga bugundanoq kirishishimiz kerak. Aks holda bu sifatlar bizni buzgʻunchilikka, vayronkorlikka undashi hech gap emas. Har birimizdagi bu kabi salbiy sifatlarni bartaraf qilishga hammamiz bir xilday daxldormiz. Bu bunyodkorlik, erksevarlik, vatanparvarlik, doʻstparvarlik, sodiqlik, insonparvarlik va ijtimoiy sherikchilikka yoʻngʻirilgan jamiyatni bizlarga qoʻyadigan oltinga teng talabidir. Mazkur oltin qonuniyatni maʼsuliyat bilan ado etishimiz barchamizning eng oliy fuqarolik burchimizdir. Bola shaxsini toʻgʻri tushunish va uning harakatlarini tahlil qila olish zarur. «Har bir shaxs qaytarilmas temperamentdir», -degan edi fiziolog olim L.P.Pavlov.

Psixologik xizmatning amumiy maqsadiaridan kelib chiqib, psixolog umumiy oʻrta taʼlimi maktablarida quyidagi vazifalarni bajarishi talab etiladi: masalan, oʻquvchilardagi kasblarga boʻlgan munosabat oʻrganiladi, uni yozib chiqiladi, qaysi kasbga boʻlgan qiziqish yuqori boʻlsa shu kasbga moyillik xam yuqori hisoblanadi. Emotsiyalarning boʻshligi, shizoid bolalar uchun eng xarakterli xususiyatdirki, u eng ilk bolalik chogʻlaridayoq namoyon boʻladi. Ularda boshqa bolalar bilan faol muomala boʻlishga talab, oʻyinchoqlarga qiziqish boʻlmaydi, amaliy faoliyatga intilish yoʻq. Bu esa ularning motorikasining yanada rivojlanishiga toʻsiqlik qiladi. Bu bolalarda voqelik bilan aloqaning bevosita formasi oʻrnini koʻproq gaplashib oladi, shu sababli ularda abstrakt mavzularda koʻp savollar berish va fikr yuritish, kitobga barvaqt qiziqish paydo boʻladi. Ular kitob oʻqishni ancha erta boshlaydilar. Bu esa abstrakt fikr yuritishning yaqqol ustun boʻlishiga olib keladi. Bu bolalar bilan korreksion tarbiyaviy ishni juda yoshligidan boshlash zarur. Bu ish birinchi navbatda motorikani rivojlantirishga qaratilishi lozim; bolalarni kiyinishga, echinishga, botinka ipini bogʻlash, buyumlarni yaxshilab tanlashga, kubiklar, piramidalar, mozaykalar yasashga, rasm chizishga, rasmlarni boʻlishga va boshqa shu singari ishlarga oʻrganish zarur. Bolaning etarli boʻlmagan motorikasini butun choralar bilan oʻstirib borish oʻrniga ota-onalar, koʻpincha unga haddan ziyod vosiylik qiladilar, bolaning bajarishi lozim boʻlgan hamma ishlarni oʻzlari qilib, uning harakatlarini takomillashtirishga yanada koʻproq xalaqit beradilar, amaliy ishga moslashmaganligini

kuchaytiradilar. Bunday bolalar maktabda oʻqiy boshlaganlarida pedagog, yuqorida sanab oʻtilgan tadbirlardan tashqari, ularda maktab koʻnikmalarini, ayniqsa, yozuv koʻnikmalarini oʻstirishga alohida eʼtibor berish lozim. Shunday ekan maktab psixologi doimo bola bilan aloxida ishlarni amalga oshiruvchi xodimlardan sanaladi. Shunday ekan psixolog maktabda kasbiy koʻnikmalarni rivojlantiruvchi asosiy hodimlardan hisoblanadi. Bu salomlashishda bir qator usullardan foydalanish maʼqulroq, masalan: «qizil panja»-qoʻlni qisish uchun; «koʻk panja»-sherigining yelkalarini qoqib qoʻyish uchun; «sariq panja»-«orqa bilan» salomlashish uchun. Mashqlarni bajarish jarayonida soʻzlashish taʼqiqlanadi.

Ushbu mashq ishtirokchilarda bir-birlariga simpatiya uygʻotishga olib kelishi ham nazarda tutiladi. Ishtirokchilarning oʻzlari bilan oʻtkaziladigan mashqlar qatorida boshqalar bilan birgalikda ishlashga, frustrtsiya holatini bartaraf etishga yordam beruvchi mashqlar ham zarur. Bu oʻrinda pedagogik bilimlar bilan bir qatorda psixologik fanlarning ham oʻrni katta ahamiyat kasb etadi.

Ta'limning barcha turlarini amalga oshirish jarayonida psixologik xizmat, jamoada psixologik munosabatlar kabi ta'lim bilan bogʻliq boʻlgan vaziyatlarni oʻrganish va tadqiq qilish masalalariga katta eʼtibor berilmoqda.

Ta'lim-tarbiyadagi individual yondashuv, bolani boshqalardan ajratib individual oʻqitishni bildirmaydi, balki shaxsning u yoki bu hislatlarning shakllanishida maxsus sharoitlarni hisobga olish, har bir oʻquvchining individual psixologik xususiyatlarini ilmiy asosda tushunishni anglatadi.

Ta'lim tizimidagi psixologik xizmat tizimining ilmiy va amaliy vazifalari turli mamlakatlarda turlicha joriy etilmoqda. Bizning umumiy oʻrta ta'lim maktablarimizda psixologik xizmat tizimi oʻziga xos usulda joriy etildi va dastlabki eksperimental tadqiqotlar olib borilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B. Qodirov “Psixologiya” 2005-y Toshkent
2. Oʻ. Asqarova “Pedagogika” 2015-y Namangan.
3. Ziyonet.WWW.ru